

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

№ 6 (145) БЕРЕЗЕНЬ

2008

ЗМІСТ

1. **Акименко О.О.** Теоретичні аспекти соціалізації дорослих.....6
2. **Акіншева І.П.** Використання текстових історичних джерел при вивченні соціальної історії.....16
3. **Бадер С.О.** Сутність та причини появи соціального сирітства в сучасному суспільстві.....24
4. **Баско Л., Харченко Т.** L'exemple d'un module européen d'enseignement d'aide à la réussite des étudiants.....33
5. **Богачова В.Е.** Особливості системи освіти дорослих у Данії (друга половина ХХ ст.).....42
6. **Бондаренко З.П.** Волонтерство як фактор професійного становлення майбутніх соціальних педагогів.....52
7. **Вербовський О.В.** Вплив державної політики щодо національних меншин у справі національно-культурного будівництва у 20–30 рр. ХХ ст. в Україні.....69
8. **Возна Ю.В.** Проблема соціалізації особистості школяра в умовах позанавчальної діяльності.....74
9. **Гаміна Т.С., Белецька І.В.** Сучасна сім'я: зони ризику та небезпеки виховання.....81
10. **Глушук Т.В.** Проблеми соціальної адаптації сільської молоді до вищого навчального закладу.....87
11. **Грищенко Н.А.** Виховні принципи та критерії технологій формування просоціальних особистісних смислів студентської молоді ВНЗ у позанавчальній діяльності.....91
12. **Данилко О.Г.** Мислення та інтелект як категорії інтелектуальної культури в психолого-педагогічній літературі.....97
13. **Делянченко В.М.** Педагогічні аспекти формування толерантності в студентів вищих навчальних закладів в умовах професійної освіти соціальних педагогів.....107
14. **Ємцева Е.Г.** Діяльність соціальних служб для молоді з трудової соціалізації старшокласників.....114
15. **Золотова А.Д.** Методика виявлення стану профілактики адиктивної поведінки підлітків та молоді в умовах навчального закладу.....128
16. **Ігнатенко К.В.** Робота з прийомними батьками як напрям діяльності соціальних працівників.....138
17. **Калюжная В.Ю.** Система образования как один из основных факторов цивилизационного процесса в Египте.....144
18. **Караман О.Л., Кратінова В.О.** Впровадження технології соціальної роботи з молоддю сім'єю студентами-волонтерами.....151

Т. С. Гаміна, І. В. Белецька

СУЧАСНА СІМ'Я: ЗОНИ РИЗИКУ ТА НЕБЕЗПЕКИ ВИХОВАННЯ

Головним соціальним інститутом виховання й розвитку особистості в сучасному світі є сім'я. Саме сім'я стає необхідною умовою гармонійного розвитку кожного члена сім'ї, позитивного психологічного клімату, зміцнення подружніх стосунків, взаєморозуміння між батьками та дітьми.

Сьогодні сім'я вступила у новий етап свого розвитку. Модернізація суспільних відносин на початку ХХІ ст. справила потужний вплив на функціонування сімей, її розмір, склад, структуру, демографічну поведінку. Суттєві зрушення відбуваються й у поглядах людей на шлюб, сімейні відносини, роль батьків у вихованні дітей.

Безперервна суспільна цінність сім'ї обумовлена тим, що вона пов'язана з «виробленням та відтворенням» безпосередньо життя, вихованням дітей, а також передачею їм трудових навичок, традицій, формуванням соціальної та індивідуальної свідомості. Головне призначення сім'ї – виховання дітей, бо сім'я – персональне середовище життя та розвитку дитини.

Сучасні сім'ї розвиваються в умовах якісно нової суперечливої суспільної ситуації. З одного боку, спостерігається поворот суспільства до проблем сім'ї, розробляються та реалізуються комплексні цільові програми по зміцненню та підвищенню її значущості у вихованні дітей. З іншого боку, спостерігаються процеси, які приводять до загострення сімейних проблем. Це насамперед падіння життєвого рівня більшості сімей, зростає чисельність розлучень, які негативно впливають на психіку дітей. Тому сьогодні, як ніколи, вплив сім'ї на розвиток й формування дитини, як повноцінного члена суспільства є визначальним.

Про актуальність подальшого підвищення відповідальності батьків за виховання дітей говорять помилки, які допускаються в сімейному вихованні. Які ж «дефекти» виховання зустрічаються найчастіше?

Один з неправильних видів виховання – гіперопіка дитини з боку батьків. Дитині не дають проявляти елементарну самостійність, тримають її у оранжерейних, тепличних умовах, свідомо роблять дитину безініціативною, культивують вседозволеність. З таких дітей виростають зверхливі, капризні, інфантильні дорослі, які невідповідно відстоювати свої життєві принципи.

Масштабна, тотальна несвобода і породжена нею реакція протесту – це причина що вимушує дитину демонструвати своє прагнення до незалежності, у тому числі і забороненими методами.

Більшість дій дитини тривалий час натрапляють на критику, незгоду і категоричне заперечення батьками. Це сигнал тривоги для них. Дитина більше не хоче миритися з положенням, що склалося. Його протестні реакції тільки наростатимуть, якщо сигнал не буде відмічений і правильно сприйнятий батьками. Якщо батьки частину своїх звернень до дитини здійснюють в ультимативній, категоричній формі, якщо спосіб спілкування з дитиною – накази, які дитина порушує або не виконує – це красномовна ознака необхідності внести зміни в сферу взаємодії між батьками і дитиною. Терміново необхідно повернутися в поле, де міра свободи для дитини буде більше.

Гіпоопіка (недогляд) приводить до бездоглядності, уповільненню соціальних навичок, до хуліганства та байдкування; сприяє зародженню у дітей безвільності та безвідповідальності. Суперечливе виховання вимагає від дитини взаємовиключних форм поведінки. Зовнішньо благополучна, матеріально забезпечена сім'я може бути неблагополучною по відношенню до дитини. Якщо дитина не отримує від своїх батьків належної уваги, душевної теплоти, емоційної підтримки, вона замикається у своїх проблемах, в неї формується почуття особистої неповноцінності, вона намагається знайти вихід – і часто знаходить підтримку на вулиці. Практика показує, що у дуже „м'яких” батьків виростають настирливі, розбещені діти, то це зовсім не тому, що батьки розбещували своїх дітей, а тому, що вони боялися наполягати на своїх вимогах або тому, що несвідомо підтримували дитячий деспотизм.

Більшість батьків хотіли б, щоб їхня дитина була слухняною. але просто слухняність – це тільки виконання доручень, дотримання чужих вказівок та порад. Дитина в цьому випадку може вирости слухняною але безвідповідальною, безініціативною, не самостійною, не творчою.

Деякі батьки виховують дитину за типом Попелюшки – відверте або приховане відторгнення. Дитині не виказують любов, тому вона замикається, поринає у свої думки, намагається визвати до себе жалість, робиться жорстокою, починає мстити батькам. Дитина цілком може бути засмучена якимсь конкретним вчинком батьків, засмучена його наслідками, незадоволена якоюсь подією в своєму житті або навіть просто розчарована тоном, яким їй було про щось сказано. У такі хвилини дитиною рухає бажання заподіяти біль кривднику, зробити йому так само погано, як погано зараз вона сама себе відчуває. Виникає гостра потреба у викиді негативної енергії, бажання позбавитися свого дискомфортного стану цілком може знаходити вихід в діях, направлених на батьків. Поведінкою дитини рухає сліпе бажання помститися миру в особі батьків за власну образу.

Одним з негативних моментів цивілізації є значне збільшення числа дітей з підвищеною активністю і дефіцитом уваги. Вони часто стають „заводіями” свар або джерелом усіяких неприємностей. Але

ізгоду і
Дитина
ютестні
ений і
нень до
спосіб
іує - це
дії між
де міра

Ідності,
ування;
тності.
с форм
'я може
ина не
оційної
мується
ІХІД - і
у дуже
»всім
не
зоялися
імували

уюю. але
«ування
вирости
ною, не

зідверте
,іу вона
жалість,
же бути
а його »
навіть
У такі
ти йому
є гостра
і свого
авлених
миру в

іьшення
.и часто
ей. Але

саме вони володіють надзвичайним й інтелектуальним потенціалом. Таких дітей називають „діти індиго”. Їм притаманні такі риси як гіперактивність, неуважність, мудрість та свідомість, чутливість, екстрасенсорні здібності, опірність будь-якому тиску, агресія. Діти „індиго” губляться, якщо стикаються з консервативними системами, де замість прояву творчої думки, панує суворі правила. Ці діти майже завжди бачать більш раціональний спосіб зробити будь-що у школі або дома, але оточуючи їх дорослі розцінюють це як „порушення правил” та небажання пристосуватися до існуючої системи. „Нові” діти потребують нового підходу до виховання. Їхня воля дуже сильна, і вони спробують всі засоби, щоб перевірити ступінь свого впливу у сімі та спробують підкорити собі батьків.

У вихованні, поряд з іншим, таким дітям насамперед дуже важна ясність: ясна любов, ясні почуття, ясна дисципліна, ясність границі, ясні дискусії та свобода. Свобода бути собою, пробувати можливості (без остраху помилки), вивчати цей світ, творити, й перетворювати своє бачення у життя, беручи повністю при цьому відповідальність за свої вчинки.

Покупка слухняності дитини – це шлях у глухий кут. Подарунки, будь-які інші блага, гроші, які пропонують своїй дитині батьки, щоб той виявив свої найкращі якості і, позбавляє дитину головного – внутрішньої мотивації на здійснення будь-якої дії. Дуже швидко зорієнтувавшись, „апетит” дитини починає зростати. Через деякий час дитина почне вимагати платню за свою слухняність наперед.

Все сучасне виховання нерідко спрямовується на те, щоб дитина була "зручна", тому більшість батьків послідовно крок за кроком, прагнуть придушити, знищити все те що є волею і свободою дитини, стійкістю її духу, силою її вимог. Слухняна, зручна, але й думки немає про те у батьків, що дитина буде внутрішньо безвільною, життєво немічною.

Якщо батьки люблять дітей лише тоді, коли ті виконують їх вимоги і відповідають їх очікуванням, діти постійно будуть відчувати свою неповноцінність. Вони будуть вважати, що марно намагались до кращого, тому що батькам ніколи не догодити. Дітей буде переслідувати тривога і низька самооцінка, до того ж постійно виникатимуть перешкоди в емоційному розвитку і поведінці.

Почуття, коли батьки вважають дітей своєю власністю – це їх прагнення заохочувати надмірну залежність дитини. Але якщо ця залежність від батьків не буде зменшуватися по мірі того як дитина зростає вона теж перешкоджатиме емоційному розвитку вихованців. Поль Торнер, відомий шведський психотерапевт, зауважив, що батьки використовують різні засоби тиснення: навіювання, емоційний шантаж, влада авторитету, необхідність підкорятися. Батьки впевнені, що вони мають усі права на дитину, тому що вона їм належить. Це батьки – власники.

Якщо батьки нехтують правом дитини на незалежність, вона може вирости надто залежною, надто слухняною, безпомічною, беспорядною. У цьому випадку дитина може легко стати здобиччю більш владних і сильних людей, або гуртів, наприклад, різноманітних негативних угруповань, банд, релігійних сект тощо. Або ж коли, особливо більш доросла дитина, почне заперечувати і навіть повністю відхиляти батьківські поради і педагогічне керівництво, що призводить до появи незрозумілих негативних стосунків у сім'ї.

Тому батьки весь час повинні не лише пам'ятати про те, що у них може з'явитись таке почуття власності, але й уміти погасити в собі власницький інстинкт, відокремити це почуття від справжньої турботи про загальне благополуччя дитини. Нарешті, якщо батьківське любовне піклування про дитину зв'язує кожен її крок, якщо запобігає будь-якій самостійній діяльності, якщо виправдовує дитину в усіх її огріхах, то подібна любов далеко не безкорислива. За цих умов батьки менш за все думають і дбають про майбутнє, для якого мають виховувати дитину, вони побоюються розчарувань у своїх діях.

Дуже часто в сучасних сім'ях дитина перетворюється у якусь недоторкану істоту, котру необхідно за будь-якими обставинами захистити від мінливостей життя. У подібній ситуації слова "рахуватися з дитиною" означає для батьків "зробити її центром свого життя". Деякі батьки з гордістю проголошують, що дитина для них – це над усе. Але справа виховання вимагає зовсім іншого, а саме: бути достойним прикладом і орієнтиром для своїх дітей.

З цього приводу, звертаючись до батьків А.С.Макаренко говорив, що ваша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину лише тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома... Найменші зміни в тоні дитина бачить або відчуває, всі повороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, ви їх не помічаєте... Батьківська вимога до себе, батьківська пошана до своєї сім'ї, батьківський контроль над кожним своїм кроком – ось перший і найголовніший метод виховання.

Коли дитина бажана, то часто-густо виконує роль ідеального "Я" своїх батьків, вона заповнює порожнечу, стає вищим досягненням подружнього життя. Дитині ні в чому неможливо відмовити, вона ні в чому не знає заборони і батьки свідомо йдуть на всі жертви, щоб виконати примхи своєї дитини. Деякі батьки доходять до того, що змінюють професію, місце проживання і навіть розлучаються, заради уявного благополуччя дитини. У відповідь вони очікують, що з часом дитина виправдає батьківські надії. Такі стосунки, коли батьки знаходяться на "побігеньках" у свого чада, свідчать про приховану форму батьківського невроту.

Культ дитини можна спостерігати і в сценках повсякденного міського життя, у школі, автобусі, кафе. Скрізь вбачається один і той же

кність, вона
езпомічною,
Зиччу
більш
зноманітних
бо ж коли,
іть повністю
)
приводить

про те, що у
гасити в
собі ньої
турботи :ьке
любовне гас
будь-якій і
огріхах, то
менш за все
вати
дитину,

гься у
якусь
обставинам
и
'рахуватися
з киття".
Деякі над
усе. Але и
достойним

.С.
Макаренко
гмайте, що
ви овчаєте
її, або я.
навіть тоді,
а бачить або
невидимими
е,
батьківська
воім кроком
-

ідеального
"Я"

лейтмотив: захистити дитину, інакше кажучи – відгородити її від
необхідності діяти самостійно. Така поведінка батьків ґрунтується на
двох дуже сумнівних передумовах. З одного боку, стверджують, що
особистість буде розвиватися гармонійно, якщо вона зазнає мінімальних
труднощів, причому під гармонією у денному випадку мають на увазі не
рівновагу сил, а відсутність конфлікту взагалі. З іншого боку,
підкреслюють, що справжні потреби дитини відповідають її бажанням,
які вона висловлює, настільки наскільки вони погоджуються з поглядами
батьків.

Відмежовуючи дитину від реальностей навколишнього світу,
навіть з добрими намірами, батьки тим самим позбавляють її можливості
набути життєвого досвіду, знайти свій особистий шлях розв'язання
деяких проблем.

Оскільки діти сьогодні дуже рідко навчаються самостійно
налагоджувати відношення з світом, то дещо згодом розтавання з
дитинством буде проходити для них надто важко. Саме в цей перехідний
період може з'явитись глибока депресія, яка обтяжується цинізмом і
нігілізмом. Підліток неначе демонструє усьому світу цю відсутність
перешкод, цю пустоту, цю байдужість: його нічого не хвилює, не
зворушує і ніколи не зачепить. Такий підліток сприймає будь-яку
протидію, навіть з боку батьків, як насильство, йому буде огидна
брутальна життєва сила. Пригнічений своєю нікчемністю, він хоче
справжньої любові, на котру можна було б спертися, щоб уникнути будь-
яких ситуацій, які погрожують прямим зіткненням з реальним світом.
Такі діти метушаться між агресивністю і меланхолією, вони не здатні йти
назустріч справжньому життю.

Таким чином, батьки, вихователі все частіше зустрічаються з
новим типом відчаю, який є результатом надмірної батьківської любові
та розбещеності дітей. А.С.Макаренко у таких випадках казав, що, якщо
з дитиною не благополучно, то треба насамперед "покласти себе під
мікроскоп". Не дитину треба перевиховувати, а змінювати своє ставлення
до неї.

Бенджамен Спок писав, що результат виховання залежить не від
суворості чи м'якості, а від почуттів до дитини, її розуміння з боку
батьків. І це – головний закон виховання.

Батьки повинні пам'ятати, що природа дитини така ж. сама, як і
природа дорослої людини. Дитина подібна до молодого деревця, яке ще
не виросло, але розвивається, набираючись сил і пристосовуючись до
навколишнього середовища, як і доросле дерево. Дитина відчуває,
зболіває, страждає так само, як і дорослі, але в дещо іншому ритмі.
Чому? Тому що, з одного боку, їй перешкоджає органічна слабкість,
везнання, недосвідченість, а з іншого боку, вона має незмірний життєвий
потенціал, який у дорослих людей часто вже буває послаблений. Дитина
де і реагує у відповідності з обставинами, але живе по тим самим
принципам, що й дорослі. Між дорослими і дітьми – різниця не в самій

природі, а лише у ступені їх розвитку. Тому, перед тим, як засуджувати або карати дитину, запитайте у себе: як би я зробив у його віці?

Батьки повинні пам'ятати, що дитина не любить, коли їй наказують. Чому? Таке відбувається з людиною, котра зібралася плигнути у воду, а її раптово підштовхнули ззаду. Інстинктивно, механічно людина робить зусилля, щоб подолати силовий зовнішній вплив і зберегти рівновагу. Це загальний закон, який діє, як у фізіологічній сфері, так і в галузі моралі і громадських відношень.

Допомогти дітям самостійно вирішувати спочатку прості, а потім все більш складні завдання з особистого життя – це свого роду метод їх тренування. Це метод підготовки їх до самостійного дорослого життя, в якому часто у них виникатиме потреба володіти і зберігати в часі упевненість в своїй здатності справлятися з будь-якими важкими ситуаціями.

Особливо важливо це уміння для підлітків, адже для них має значення визнання не тільки їх ролі і здібностей усередині сім'ї, але і в середовищі однолітків. Старання батьків направлені на те, щоб дитина дізналася і органічно прийняла, що є сфера його особистої турботи і його особистої відповідальності. Якраз тоді особа дитини і розвиватиметься, а полем для цього розвитку стануть ті сфери інтересів дитини, якими вона захоплена за власним бажанням.

Сьогодні сім'я більш ніж це було вчора повинна взяти на себе компенсаторні функції – зняття психологічного напруження у дитини, переключити її на домашні турботи, особисті справи, самовиховання. В свою чергу батькам слід постійно займатися самоосвітою, необхідно пристосовуватися до умов життя власної сім'ї, до віку, здібностей та особливостей своєї дитини.

Література

1. **Меньшутин В.П.** Помощь молодой семье. – М., 1987.
2. **Сысенко В.А.** Устойчивость брака. – М., 1981.
3. **Харчев А.Г.,** Мацковский М.С. Современная семья и ее проблемы. – М., 1978.
4. **Шмелёв А.Г.** Острые углы семейного круга. – М., 1986.

Today family must undertake compensate functions – removal of psychological tension for a child, switching of her on home anxieties, personal files, self-educations. In the turn it follows to be constantly engaged in parents a self-education, necessary to adapt to the terms of life of own family, to age, capabilities and features of the child.